

איראן, 1979: הו'הגעעש יוסיף להתבדן

מה מבשרת שנת 1979 נולדני כפרט?
 אין להתנבא על עתידו של השאח ואסור להקיש גזירות-שוות היסטוריות, קרוב לוודאי, שאחרי נטישת ממלכתו, יעשה בר גלות מבלי לוותר פור מלית מיידית על כס-המלוכה, באותה מידה סבירים הסיכויים להפיכתה של איראן לרפובליקה מוסלמית-שיעית, אחות עוויתות וועזועים פולית

לאיראן בכלל ולמשטר הטיים. מכל מקום, כבר בי שלב נזיל זה, ניתן להרוץ מספר מסקנות ברורות: (א) "המהפכה הלבנה", בת 16 השנים, של השאח לא השיגה את מטרותיה, מכאן וקוממה המונים שונים ומגוונים כנגד השאח באורח אישי, מכאן, (ב) יציבותו של המשטר המלוכני, שכה הירבו לקשור לו כתרים, הוכחה

כמעוררת. מתחת לפני השטח התחוללו מתחים חברתיים-דתיים וכלכליים סמויים, שהתפרקו בהדרגה במרוצת שנת 1978 עד לשלבי ההתמוטטות והאנדלרמוסיה הנוכחיים. (ג) המודיעין האמריקני נתפס להערכת-מצב מוטעית בכל הקשור באימת נות המשטר האיראני, ה"ממשל מבחנה בעקבותיה, תפס בחסר-אונים, הן בגילוי מבוכחו והן בהעדר מדי

ניות חדימשמעית נוכח התמוטטות השלטון.
200 שנות פער
 (ד) הקשרים הכלכליים בין איראן לישראל הסיימו בשלב זה לפרק-זמן ממושך ובלתי-ידוע, ממשלת-המעבר של שא"פיר בח'תיאר, ואלה ש"תבואנה בעקבותיה, תפס לקנה את אספקת הנפט לישראל ותנתקנה את מ

סכת היחסים המסחריים הדי-דידים.
 (ה) מעמדה של "ברית-המרכז (סנט") התערער ללא תקנה, בין שאיראן תפרוש ממנה רשמית ו"בין שתתמיד באורח פאסיבי בחברותה. פרישתה האפשרית של איראן תור היר ברית זו ללא חולית-הברית המרכזית שלה, ו"נתקס מבחינה טריטוריאית לית את שתי החוליות ה"אחרות — תורכיה ופקיסט

טן — זו מזו. אם פרישתה של עיראק מהברית במרס 1959, היוותה בעיני קר מכה מוראלית למערב, הרי שהסתלקותה של איראן תמוטט את המערך הצבאי הרופף כולו. יהא זה, כמובן, הישג נכבד למסקבה.
 (ו) ההשפעה המצטברת של המטמורפוזה הפוליטית באיראן תכה גלים לעבר תורכיה, שגם בה התחוללו לאחרונה מהיר

מותדמים, אך בעיקרו של דבר היא עלולה ל"האיץ את תהליכי התערערות המשטרים המונרכיסטים האחרונים במדינות ערב, ובראש-זוברא-שונה — בסעודיה.
 "המהפכה הלבנה" של השאח, מחמד ריאז פהר לווי, נועדה לגשר על פני פער של 200 שנה ויותר תוך קפיצת דרך וזמן של 20-30 שנה. יישומיה ה"עיקריים הבטאו בפרוייקטים הבאים: רפורמה אגרארית, היינו — חלוקה מודרנית של קרקעות בית-המלוכה והאחוזאים הגדולים לאיכרים ורישום הבעלויות על שמם; קידום החקלאות, המעסיקה עדיין כ-60 אחוז מכוה העבודה הלאומי בפועל; שיתוף הפועלים ברווחי התעשייה ומכירת 49 אחוז יום ממניות המפעלים ל"פועלים; ארגון ותפעול כוחות-משימה מיוחדים ל"הוראה, לתברואה ולפיתוח במסגרת השירות ה"צבאי, באזורים כפריים נחשלים; רפורמות שוטפות-במערכי המינוח כדי להתגבר על תקלות ולי"קיים ביוורוקרטיים; בי"טוח סוציאלי מקיף; ו"רפורמות במערכת החו"ראה, תוך הענקת ה"יגיון חיים בכל הדרגים.
 בנוסף, עשה השאח ל"פרישת השתית תעשייתית נרחבת, כדי להכשיר את איראן לקיום עצמי ובל"תיתלו לעת אולת מלאי עתידות-הנפט של המדינה (בשלהי שנות ה-90). הכוונה הבסיסית היתה ליוסח את הירידה הצפ"ה בהפקת הנפט ובהכנ"סותיו באמצעות עידוד ענפית-עשייה אחרים, ה" מסובסדים עתה על-ידי תקבולי הנפט.

בכל מערכת הקידום ה"אבולוציוני של "המהפכה הלבנה", ייחס השאח חשיבות מירבית לגורם הזמן, שכן הפערים בין המערב המפותח לבין איראן כ"מדינה מתפתחת — ה"רחבו במרוצת השנים ה"אחרונות, ותחושת חוסר-הזמן החריפה אצל השאח, שחפץ היה בכל מחיר ל"ר אות בפירותיהן של תוכנ"יות-הפיתוח עוד בימיו שלו, וכיוון שאצה לו ה"דרך, התמיד השאח ב"החירתו להעלות מחירי הנפט ולהדביק תוצאות האינפלציה במערב. אינ"טרם זהה, במידה זו או אחרת, יש גם לעיראק ל"לא לגידיה, המריצות תוכניות-פיתוח נרחבות, אך הוא אינו חופף את ה"אינטרסים של ערב-הסעודית, שכן כושר ספיגתה של זו האחרונה, הן במורצרים שונים והן בשירותים מגוונים, הינו מוגבל יחסית מחמת צמצום-תשתית הכלכלית.

שחיתות בצמרת

כיום, כולנו נבונים ו"חכמים, שכן יודעים אנו בבטחה, ש"המהפכה הלבנה" קוממה נגדה חוגים נכבדים מכל קצווי הקשת הפוליטית והריבוד החבי"רתי באיראן, כגון — ה"אחוזאים שנפגעו מהרפורמות הקרקעיות; קנאי הדת השיעיים, שתיעבו את גילויי החילוניות וה"אמריקניזציה אשר התלוו לביצוע תוכניות-הפיתוח; החוגים המתרתיים של פלגי ה"טודה" הקומוניסטי"טית, שחלקו על הגישה הרפורמיסטית המתחסדת וראו בה פאטרניזם מ

גם אם לא יזוהר פורמלית ומיידית על כס"המלוכה, בשבתו בגלות, נראה כי סיכווי של השאח לשוב לארצו בשלב זה — קלושים * איראן עשויה להפוך בהקדם לרפובליקה מוסלמית-שיעית, תחת השפעה סובייטית * התעדרות „ברית המרכז“ (סנט"ו) מחייבת את ארצות-הברית לעדכן את האסטרטגיה המזרח-תיכונית שלה, ואת ישראל — לבחון מחדש את מהלכי המדיניים

מאת ד"ר עמיהוד ישראלי

ימים האחרונים — כגון — כי „בעוד איראן יורדת הצהרתו באוזני משלחה לטמין, גוברת חשיבותה ועידת הנשיאים בארה"ב

ראש ממשלת איראן, שהפוך בחטיאר (במרכז התמונה), עובדי ארמון המלוכה ועוזרו של השאח, נפרדים ממנו ומרעייתו (משמאל) לפני צאתם את גבולות איראן למצרים. בשבוע שעבר.

של ישראל לארה"ב — ניתן ללמוד כי הממשל אימנם עושה הערכה מחודשת כזו. בעלה מכל ספק, שבה בעת, שעל קברניטי מדיניות-הבטחון הלאומית של ישראל ליטול עתה „פסק'זמן“ במשא-ומתן המדיני עם מצרים, כדי לבחון מחדש את האירועים השוטפים ותגור בתיה של ארה"ב. נטישת טאיוואן, התערערות המונרכיה האיראנית והמבוי-הסתום עם מצרים — מחייבים את ישראל להעריך מחדש את מהלכה ולבדוק תסריטים פוליטיים אפשריים ומצביים והיערכויות בעתיד הקרוב. עובדה אחת ברורה כבר עתה: הפסקת אס"פ פקת הנפט מאיראן (כ-85 עד 90 אחוז מהיבוא הישראלי) מחייבת שיקול ובחינה מחודשים בכל הנוגע לנסיגה המתוכננת משדות הנפט האחרון נים שנותרו בידניו בסיני. כדברי הפתגם הערבי — „החפזון מעשה שטן הוא“. העיתוי וסמייכות הפרשיות עם ההתרחשויות באיראן אינם עולים בקנה אחד.

זוייף; והסטודנטים האיראניים, אותם בני-טובים, שגשלו לאוניברסיטאות במערב וניצתו בשלהבת המהפכנות-הטקלינית, נו"סח „השמאל החדש“, לכל אלה התלו ליקויים חמורים במערכות המינהל והמנגנונים הממשלתיים, ונחשפו פרשות שחיתות עמוקה והיפויים הדדיים בצמרת. חמורה מכל הייתה ההתססה הדתית-קנאית בחצרו של הגולה הדי, איאטוללה חומייני. הקבוצות השונות והמנוגדות מצאו את המכנה המשותף השלילי לתסכור ליהן בברית בלתי-קדושה ובמיקוד העוינות האיראנית לשאה, אשר סימל — לדידן — את כל החוליים והפגעים שפשו בחברה האיראנית. מוצא „טבעי“ נוסף לרגשות הזעם הסיכיים, התבטאו בהעלאת שנת הורים, קרי האמריקאים, לדרגת פולחן לאומי.

מעניין לציין, שקונסולציה פנימית מעין זו נוצרה כבר בשלהי שנת 1951, כאשר הד"ר מורחמד מוצדק כונן את „החזית הלאומית“ שלו, שנתמכה על-ידי קבוצות בעלות מגמות סותרות. כיגון קנאי-האיסלאם והסורר הדתי („פדאיאן“ או „איסלאם“), וכלי-הקודש השיעיים בראשות איאטוללה כאשאני; מפלגת „טודה“ הקומוניסטית; ורוב חוגי הסוחרים בשוקי טה"רן. גם אז הוטעם המכנה המשותף השלילי, קרי — האיבה לזרים (הבריטים) והרצון הנחוש לאלץ את השאה לעזוב את המדינה. האנדרלמוסיה שפקדה את איראן באותה עת, בעקבות הלאמת מיתקני-הנפט של הקונצרן הבריטי, התמידה לאורך כל תקופת ממשלו של ד"ר מוצדק (אפריל 1951 — אוגוסט 1953). זו הסתיימה רק לאחר שהצבא האיראני, בראשותו של הגנרל זאהדי, הדיח את מוצדק ואיפשר לשאה לחזור לטהרן.

דמיון מפתיע

אסור, כמובן, להקיש גזירה שווה בין שני האירועים הללו, שהרי יותר משנות דור מפרידות ביניהם. אולם קשה גם להתעלם מהדמיון המפתיע, במיוחד בתחום ההתארגנות אדי-הבק של קבוצות מניגדות ומקוטבות על רקע הטעמת השלילה, התמקדות באישיותו של השאה ובשנאת הזרים. כי אז כן גם עתה, המפתח להמשך השתלשלות האירועים נתון בידי הצבא. וראוי לאזכר, שצבא איראן טופח וחודש על-ידי ממשלו של השאה.

תהא אשר תהא מנת חלקה של איראן בזאת הפעם, מכל מקום, קלסתרה המדיני ישנתה והעניינים לא יחזרו לקדמותם. בשלבי הנזילות הנוכחית — ייתכנו התרחשויות בכיוונים שונים. אולם כבר עתה ברור להלוטין, שהאמריקאים יאלצו לעיין מחדש באסטרטגיית המרחבת שלהם, שחושלתה על ברית סנט"ו וקישורתה לציר סעודי-מצריים, מתבטאויות שונות של תנשיא קרטרי פי